

МЕТОДОЛОГІЯ ПОШИРЕННЯ ГАЛУЗЕВИХ ЗНАТЬ В УКРАЇНІ (1960-ті РОКИ ХХ СТ.): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Висвітлено принципи організації системи науково-технічної інформації, функції її структурних підрозділів та реорганізаційні аспекти діяльності існуючої мережі в аграрній галузі.

Ключові слова: досягнення науково-технічної інформації, забезпечення, популяризація, впровадження.

Освещены принципы организации системы научно-технической информации, функции ее структурных подразделений и реорганизационные аспекты деятельности существующей сети в аграрной отрасли.

Ключевые слова: достижения научно-технической информации, обеспечение, популяризация, внедрение.

It is highlighted the organization principles of scientific and technical information, its departments functions and the reorganization aspects of the existing network in the agricultural sector.

Key words: scientific and technical information achievements, support, promotion, implementation.

Принципи й методологія пізнавальної, наукової і практичної діяльності належать до того спектру похідних, що визначають взаємодію різних сфер життєдіяльності суспільства, роль у ньому людини, її світосприйняття й самореалізацію. Забезпечення науковою і технічною інформацією можна розглядати як традиційну функцію, що має свою історію, багатий досвід і напрацювання. Складовими цього процесу є спеціалізовані інформаційні служби-творці інформації, незалежно від статусу і підпорядкованості, спеціалізовані служби-розповсюджувачі наукової і технічної інформації.

Глобалізація науки, стан реформаційних перетворень в аграрній галузі країни потребує комплексного якісного поінформування, доступу до світових інформаційних ресурсів та оперативного інтегрування досліджень вітчизняних учених [1]. При цьому використання історичного досвіду, реконструювання або моделювання відтворює зміст сутнісних ознак того чи іншого явища, що дає змогу раціоналізувати нову форму наукового знання, сформулювати та реалізувати державну політику у сфері наукової, науково-технічної діяльності, трансферу технологій, інформатизації.

У 1960-х рр. розвиток галузевих і створення міжгалузевих органів інформації базувався на директивних розпорядженнях уряду, які передбачали організацію загальносоюзної системи науково-технічної інформації. Відповідальність за роботу галузевих органів науково-технічної інформації і пропаганди було покладено на міністерства і відомства союзних республік; на Ради Міністрів – за створення міжгалузевих територіальних органів, органів інформації на підприємствах та в організаціях республіканського

підпорядкування. Відповідно, постанова Ради Міністрів УРСР від 17 червня 1967 р. № 402 «Про сітку територіальних і галузевих органів науково-технічної інформації» визначила заходи щодо удосконалення республіканської системи науково-технічної інформації, яка згодом являла чітку мережу міжгалузевих територіальних і галузевих органів інформації [2, арк. 55-64].

До міжгалузевої сітки входив Український науково-дослідний інститут науково-технічної інформації і техніко-економічних досліджень (УкрНДІНТІ) Держплану УРСР, міжгалузеві територіальні центри науково-технічної інформації і пропаганди (Луганськ, Запоріжжя, Львів, Харків, Одеса, Сімферополь), а також Державна республіканська науково-технічна бібліотека (ДРНТБ). Основною функцією міжгалузевих територіальних центрів було довідково-інформаційне і бібліотечне обслуговування підприємств і організацій, що знаходилися на підпорядкованій такому центрі території (в першу чергу, не охоплених галузевими системами науково-технічної інформації), вчених та спеціалістів незалежно від відомчої належності, а також організація науково-технічної пропаганди з міжгалузевих питань. Крім того, УкрНДІНТІ здійснював підготовку і видання узагальненої інформації з основних напрямів народного господарства країни, проводив на базі республіканського довідково-інформаційного фонду техніко-економічні дослідження з проблем, що мали важливе значення для розвитку економіки держави, виконував науково-дослідні роботи з проблем науково-технічної інформації і розробляв рекомендації щодо удосконалення форм і методів інформаційного обслуговування.

Галузеву сітку представляли: центральні бюро технічної інформації республіканських і союзно-

республіканських міністерств і відомств, будинки науково-технічної пропаганди, центральні науково-технічні бібліотеки та бюро технічної інформації промислових підприємств і організацій. На галузеві органи інформації покладалась така завдання: довідково-інформаційне обслуговування підприємств і організацій з вузькогалузевої тематики; здійснення науково-технічної пропаганди передового досвіду.

Окрім вищезазначених структур, пропаганду й популяризацію вітчизняних науково-технічних досягнень проводила Виставка передового досвіду в народному господарстві УРСР, будинки науково-технічної пропаганди товариства «Знання» та інші науково-технічні товариства. У сільськогосподарській галузі інформаційне забезпечення здійснювалось потужною мережею: відділи інформації і пропаганди 8 всесоюзних науково-дослідних інститутів, 23 республіканських і зональних науково-дослідних інститутів Південного відділення ВАСГНІЛ, 20 обласних державних дослідних сільськогосподарських станцій Міністерства сільського господарства УРСР. Міністерством сільського господарства УРСР друкувався щомісячний бюлетень «Сільськогосподарська інформація», а науково-дослідними установами – міжвідомчі тематичні збірники наукових праць. Відділ науково-технічної інформації в сільському господарстві УкрНДІНТІ та його міжгалузеві територіальні центри займались підготовкою й виданням інформаційних матеріалів: оглядів, експрес-інформацій, інформаційних листків та різного плану повідомлень.

Проте діяльність існуючої на той час системи органів поширення знань у сільськогосподарській галузі не задовольняла союзне керівництво в повній мірі, яке вважало, що такий стан не відповідає сучасним вимогам і не забезпечує інформаційну потребу спеціалістів господарств, фахівців науково-дослідних установ та інших організацій і підприємств. Республіканські міністерства сільського господарства, радгоспів, меліорації і водного господарства, лісового господарства та об'єднання Ради Міністрів УРСР «Укрсільгосптехніка», як зазначається в доповідній записці ЦК КП України, *«не створили галузевих систем науково-технічної інформації, які б належним чином сприяли впровадженню досягнень науки, техніки і передового досвіду у виробництво»* [2, арк. 57]. Діюча мережа штатних органів інформації працювала розрізнено і не була здатною в повній мірі забезпечити інформаційне обслуговування сільськогосподарських підприємств та організацій країни, внаслідок чого інформаційні матеріали не доводилися в повному обсязі до широкого кола фахівців. Виставка передового досвіду в народному господарстві УРСР організувала лише невелику кількість пересувних тематичних виставок передовому досвіду, залучаючи органи інформації до розробки тематики показу лише частково. Бюлетень «Сільськогосподарська інформація» слабо висвітлював досягнення зарубіжної науки і техніки. УкрНДІНТІ при поданні інформації не охоплював багатьох актуальних проблем сільськогосподарського виробництва, водного господарства і меліорації, лісового господарства, охорони природи і раціонального використання природних ресурсів. Зовсім непорядко-

ваною була справа з комплектуванням довідково-інформаційних фондів сільського господарства. Окрім зазначеного, також були й істотні зауваження до роботи щодо планування, контролю та обліку впроваджень досягнень науки, техніки і передового досвіду у сільськогосподарське виробництво.

У 1970 р. у стилі пануючої командно-адміністративної системи, *«з метою поліпшення науково-технічної інформації і пропаганди досягнень вітчизняної і зарубіжної науки, техніки і передового досвіду в сільському господарстві, удосконалення планування, контролю і обліку впровадження їх у виробництво»*, компартійне керівництво прийняло за необхідне виконання низки конкретних заходів із призначенням відповідальних за кінцеві результати відомств [2, арк. 59].

1. Відповідальність за створення систем науково-технічної інформації і пропаганди в Україні покладалась на міністерства: сільського господарства, радгоспів, меліорації і водного господарства, лісового господарства, заготівель, українське об'єднання РМ УРСР «Укрсільгосптехніка» та Південне відділення ВАСГНІЛ. Міністерству сільського господарства УРСР було доручено розширити існуючий відділ науково-технічної інформації та пропаганди Головного управління сільськогосподарської науки і зміцнити його висококваліфікованими спеціалістами в галузі інформації. Створити в обласних управліннях сільського господарства відділи науково-технічної інформації і пропаганди, а в районних управліннях – бюро науково-технічної інформації. В колгоспах покласти відповідальність за використання науково-технічної інформації на одного з провідних спеціалістів. Міністерству радгоспів УРСР доручалось створити в центральному апараті функціональний відділ науково-технічної інформації і пропаганди, а в трестах радгоспів – бюро науково-технічної інформації. В окремих господарствах створити служби науково-технічної інформації. Подібні доручення отримали також міністерства меліорації і водного господарства, лісового господарства, об'єднання «Укрсільгосптехніка».

2.3 Метою усунення дублювання у діяльності галузевих органів науково-технічної інформації і чіткого розподілу функцій та обов'язків між ними, відділи міністерств були зобов'язані здійснювати: довідково-інформаційне обслуговування працівників апарату, керівництво діяльністю органів інформації підвідомчих організацій і підприємств, контроль за використанням інформаційних матеріалів та проведення заходів з питань підвищення їх ефективності. На відділи обласних управлінь, об'єднань і трестів покладалось: довідково-інформаційне обслуговування відповідного профілю працівників обласних партійних і радянських органів, а також спеціалістів підприємств і організацій обласного підпорядкування; вивчення, узагальнення та розповсюдження передової виробничої практики; здійснення контролю за поданням науково-технічної та виробничої інформації у відповідні галузеві та міжгалузеві органи інформації, а також забезпечення ефективного використання інформаційних матеріалів, організація заходів з науково-технічної пропаганди

передового досвіду в області з певного профілю. На інформаційні служби районних управлінь, об'єднань і організацій покладалось довідково-інформаційне обслуговування керівників і спеціалістів відповідних районних організацій; вивчення і узагальнення інформаційних потреб; підготовку і подання науково-технічної і виробничої інформації у відповідні галузеві та міжгалузеві органи інформації; вивчення та розповсюдження передового досвіду в районі з відповідного профілю. Інформаційні служби господарств мали своєчасно доводити інформаційні матеріали до спеціалістів та вести облік ефективності впроваджень, які запозичувались з інформаційних джерел; систематично поповнювати довідково-інформаційний фонд необхідними інформаційними матеріалами з урахуванням спеціалізації господарства; готувати до подання інформаційні карти передової виробничої практики у відповідні галузеві та міжгалузеві органи інформації.

3. Передбачалось Держплану УРСР розширити існуючий в складі УкрНДНТІ відділ науково-технічної інформації з питань сільського господарства та його підрозділи з метою повного забезпечення інформацією основних галузей сільськогосподарського виробництва. При цьому основну увагу звернути на: вивчення та узагальнення досягнень науки і передового досвіду в Українській РСР і за рубежем, підготовку і видання інформаційних матеріалів (порівняльних і аналітичних оглядів, експрес і техніко-економічних інформацій); проведення техніко-економічних досліджень з питань розвитку галузей сільського господарства Української РСР; надання методичної допомоги органам науково-технічної інформації міністерств і відомств, довідково-інформаційне обслуговування сільськогосподарських та відомчих підприємств і організацій, маючи на увазі розробку і впровадження в 1971-1972 рр. системи вибіркового розподілу інформації (ВІР). Для цього міністерствам, відомствам та Південному відділенню ВАСГНІЛ передбачались кошти для централізованого фінансування УкрНДНТІ на господарській основі за роботи з довідково-інформаційного обслуговування споживачів інформації.

4. Центральній республіканській сільськогосподарській бібліотеці ВАСГНІЛ доручалось разом з УкрНДНТІ Держплану УРСР здійснювати довідково-інформаційне та бібліотечне обслуговування підприємств і організацій відповідно їхньої тематики.

5. Міністерства і відомства включали в плани впровадження у виробництво досягнень науки, техніки і передового досвіду пропозиції з інформаційних джерел, а також розробляли форми звітності щодо впровадження

у виробництво досягнень науки і техніки, запозичених з інформаційних матеріалів.

6. Посилювалась матеріально-технічна база органів і служб науково-технічної інформації, відбувалось повне забезпечення технічними засобами розмноження інформаційних матеріалів, службовими приміщеннями, оргтехнікою. Передбачалось міністерствами і відомствами щорічне затвердження на колегіях планів впровадження у виробництво результатів завершених науково-дослідних робіт, що мали важливе значення для розвитку сільськогосподарського виробництва і погодження їх з Держпланом УРСР; при оцінці виробничої діяльності господарств, поряд з іншими показниками, враховувати також показник впровадження досягнень науки, який передбачався виробничо-фінансовим планом господарства.

7. ВДНГ УРСР було зобов'язано: активніше проводити пересувні тематичні виставки; залучати інформаційні органи міністерств і відомств до розробки основних напрямів показу досягнень і перспектив розвитку відповідних галузей, визначення переліку та організації видання пристендової літератури і рекомендацій щодо впровадження у виробництво досягнень.

8. Прийнято за доцільне переглянути тематику щомісячного бюлетеню Південного відділення ВАСГНІЛ «Сільськогосподарська інформація». З метою широкої популяризації передового досвіду, в республіці планувалось створення двомісячного збірника «Досягнення науки і передового досвіду в сільському господарстві» обсягом 10 друк. арк., видання якого було доручено УкрНДНТІ.

9. Створення органів науково-технічної інформації в центральних апаратах міністерств і відомств, підрозділах обласних і районних управлінь, підприємств та організацій здійснювалось за рахунок існуючих штатів і фондів заробітної плати.

Здійснення означених реконструювань системи забезпечення інформаційними матеріалами уможливило організацію в республіці цілеспрямованих потоків науково-технічної інформації, використання якої в довідково-інформаційному обслуговуванні вчених і спеціалістів загалом й аграрної галузі зокрема було і залишається життєво необхідним. Адже популяризація і пропаганда досягнень науки, техніки й загалом результатів прикладної діяльності із характерними функціональними властивостями є рушійними чинниками еволюційного поступу суспільства й зокрема галузевої науки, незалежно від соціально-економічних або політичних обставин. Освітлення здобутків природничо-наукових знань і законів природи в розробці теоретичних проблем відкривають нові перспективи науки і на її основі нові можливості прогресу в аграрній галузі економіки України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вергунов В. А. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН: історія і сьогодення / В. А. Вергунов. – К.: Аграрна наука, 2007. – 480 с.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань (ЦДАГО) України, ф.1, оп.32, спр.127.

РЕЦЕНЗЕНТИ: д.і.н., професор **Я. В. Верменич**, д.і.н., доцент **О. П. Тригуб**

© Н. Б. Щebetюк, 2011

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2011 р.